

УДК 333.3:502

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

А. С. Кирушок, А. П. Нестерчук,

здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ПУА-31,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – д.е.н., професор А. Ю. Якимчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті узагальнено сутність екологічної політики в сучасних воєнних умовах. Виявлено вплив інструментів державної екологічної політики на стан збереження довкілля. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення екологічної політики в державі. Виявлено роль і значення держави у формуванні екополітики в умовах воєнного стану.

Ключові слова: екологічна політика, воєнний стан, екологічні інструменти.

The essence of ecological policy in modern military conditions is generalized in the work. The influence of state environmental policy instruments on the state of environmental protection is revealed. The normative-legal provision of ecological policy in the state is analyzed. The role and significance of the state in the formation of environmental policy in martial law has been revealed.

Keywords: ecological policy, martial law, ecological instruments.

В умовах сучасного державного будівництва держава відіграє все істотнішу роль у формуванні й реалізації екологічної політики. Територіальний підхід до реалізації національної екологічної політики враховує пріоритетні особливості кожного регіону [1]. Запорукою ефективного та сталого розвитку регіону має стати механізм національної екологічної політики на регіональному рівні. Забруднення регіонів, вирубування лісів, засмічення водойм, погіршення стану довкілля – все це причини, чому екологічна політика має розвиватися більш ефективно. На загальну захворюваність населення впливає той факт, що фактично дві третини населення країни проживає на територіях, де стан атмосферного повітря не відповідає гігієнічним нормам [2; 3].

Метою статті є характеристика ролі і значення держави у формуванні екополітики в умовах воєнного стану, аналіз сучасної екологічної політики на прикладі Житомирської області, нормативно-правового забезпечення екологічної політики.

Державна екологічна політика – це діяльність органів державної влади, направлена на дотримання конституційного права кожного жителя на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Окремі підприємства чи організації проводять власну екологічну політику згідно фінансово-економічних можливостей. Метою такої політики є досягнення збалансованого стану довкілля через впровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України. Метою таких заходів є збереження та відновлення природних екосистем, забезпечення конституційного права кожного громадянина України на якісне, чисте й безпечне довкілля [4–9]. Стратегії екологічної політики на визначений період містять задекларовані стратегічні завдання та пріоритети держави, включають визначений світовою спільнотою порядок дій щодо вирішення проблем та поліпшення ситуації в

екологічній сфері, а також викладені у низці нормативно-законодавчих документів. З часу проголошення Україною незалежності прийнято три стратегічні документи щодо визначення державної екологічної політики в Україні. Стратегії державної екологічної політики в Україні та задекларовані у них цілі репрезентує таблиця.

Таблиця

Стратегії державної екологічної політики в Україні: визначення цілей політики

Рік прийняття	Назва законодавчого документа	Цілі державної екологічної політики
2019	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [5] (набрання чинності 01.01.2020 року)	Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
2010	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [4] (набрав чинності у січні 2011 року – втрата чинності 01.01.2020 року))	Досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Забезпечення екологічно збалансованого природокористування. Удосконалення регіональної екологічної політики
1998	Постанова Верховної ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [8]	Запровадження ефективних механізмів та інструментів екологічної політики, втілення інституційної реформи державної системи охорони довкілля та використання природних ресурсів, реалізація пріоритетних національних і державних програм з метою створення умов для сталого збалансованого розвитку держави; формування державної системи регулювання екологічної безпеки як неодмінної складової національної безпеки України

Джерело: [1–2; 6–9; 10–13]

Суть та зміст екологічної політики варто розглядати крізь призму регіональної політики. Хоча держава не повинна знімати з себе відповідальність соціально-економічний та екологічний стан країни. У екологічній сфері існує необхідність пошуку компромісу між регіональними інтересами держави і місцевими інтересами регіону [1–4].

Реалізація екологічної політики на регіональному рівні є діяльністю органів державної влади і місцевого самоврядування щодо практичного втілення управлінських рішень для здійснення регулюючих, організуючих та координуючих впливів на сферу природокористування задля реалізації функції держави щодо безвідмовного дотримання стандартів екологічного розвитку в регіонах країни: прогнозування й регулювання наслідків руйнування природи; дослідження антропогенного впливу на природу; облік та індексація забруднення довкілля; забезпечення існування умов, щодо відновлення природних ресурсів та покращання стану навколишнього природного середовища. Для здійснення управління екологічною політикою в області функціонує Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації, яке складають такі відділи: відділ оцінки впливу на довкілля; відділ природних ресурсів та природно-заповідної справи; відділ регулювання у сфері земельних і водних відносин та моніторингу; відділ економіки природокористування, бухгалтерського обліку та організаційної роботи [12]. Управління

екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації утворюється головою обласної державної адміністрації і є структурним підрозділом облдержадміністрації, підзвітній і підпорядкований голові облдержадміністрації, підзвітний профільному міністерству. Управління у своїх діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента і постановами ВРУ, актами Кабміну, наказами міністерства, розпорядженнями голови ОДА.

Основними завданнями даного органу є забезпечення реалізації державної політики у сфері: раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів; охорони навколишнього природного середовища; екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки; заповідної справи [13]. В природоохоронній діяльності Житомирської області існує багато проблемних моментів, які потребують посиленої уваги центральних та місцевих органів виконавчої влади. В області впроваджують обласну комплексну програму охорони навколишнього природного середовища до 2024 року. Впродовж останніх кількох років управлінням екології та природних ресурсів Житомирської облдержадміністрації здійснено комплекс заходів спрямованих на удосконалення регіональної системи управління в галузі охорони довкілля, яка забезпечує стабільну екологічну ситуацію в області. Ініціює формування та реалізацію державної політики як основний суб'єкт держава, через органи державної влади разом із громадянським суспільством. Залучення громадянського суспільства є необхідністю, що засвідчує демократичність управління. На сучасному етапі розвитку в Україні відбуваються процеси реформування системи державного управління, основною метою яких є підвищення спроможності центральних органів виконавчої влади, тобто трансформація міністерств у аналітично-владні центри, функціонування яких матиме на меті постійний аналіз проблем й пошук можливих варіантів їх вирішення, формуванні та реалізації відповідних політик, а також оцінці ймовірних чи наявних наслідків реалізації цих політик. На сьогодні, основним суб'єктом формування й реалізації державної екологічної політики в Україні є Міністерство екології та природних ресурсів [11].

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Формування та реалізація вираженої довгострокової екологічної політики суб'єктами на різних рівнях за допомогою сукупності методів, засобів та інструментів державно-управлінського впливу відіграє важливу роль у забезпеченні екологічного добробуту суспільства. Впродовж великого періоду часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що стримувало досягнення збалансованого розвитку [5]. Хоча найактуальніша тенденція зараз це еко, багато людей забуває або навіть не хоче знати, що стоїть за цією приставкою. Проблема заключається в структурних деформаціях галузей економіки України, так як в основному перевага надається розвитку сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних, галузей промисловості. Загалом рівень екологічної небезпеки в Україні є найвищим в Європі. Першопричинами екологічних проблем України є [4–8]:

- переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля, що значно посилюється через нерегульованість законодавства при переході до ринкових умов господарювання;
- неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності; неврахування наслідків для довкілля у законодавчих та нормативно-правових актах, зокрема у рішеннях Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади;
- фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки;

– низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти.

Також основними проблемами, пов'язаними з негативним станом екології України, є: якість атмосферного повітря, зміна клімату, недостатній контроль охорони вод, управління відходами, охорона земель та ґрунтів, охорона лісів, надра, екологічні проблеми війни. Нині війна завдає величезних збитків не лише людських та інфраструктурних, але й екологічних. Десятки тисяч гектарів землі навіть не придатні для посіву. Проблема з відходами є донині актуальною. Україна має низький рівень перероблення й утилізації твердих побутових відходів і їй характерний високий показник захоронення відходів на полігонах, що є негативним в екологічному плані фактором. Значна частина полігонів переважана і не відповідає природоохоронним та санітарним нормам.

Екологічна політика формує умови життєзабезпечення для населення. Формування такої політики на регіональному рівні передбачає, насамперед, формування позитивного екологічного мислення жителів регіону, суспільства, проведення екологічної інвентаризації кожного підприємства в регіоні та декларування інформації, з урахуванням вимог конфіденційності та захисту тієї інформації, що є державною, військовою, службовою, комерційною, податковою таємницею. Екологічна проблема дуже гостро постала в Україні, ще з 1986 року. Екологічна політика є визначеним державою напрямом дій, курс руху, що базується на впровадженні певних заходів, їх належного фінансування, сукупності нормативно-правових норм, засобів й інструментів державного управління з метою забезпечення збалансування інтересів стейкхолдерів шляхом визначення цілей у сфері раціонального природокористування, охорони довкілля і дотримання екологічної безпеки, на основі моніторингу стану та ситуації щодо показників екологічного середовища та його впливу на здоров'я населення, збереження екологічної, генетичної і матеріальної основи життя, збільшення тривалості життя, відтворення рослинного і тваринного світу, а також історичної спадщини і культури. Більшість територій забруднена воєнними відходами, вода не придатна до пиття, земля до посіву аграрних рослин, повітря забруднене фосфорними бомбами та пилом. Важко вирішити ці питання, поки військова ситуація не буде врегульована.

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Білоскурський Р. Державне регулювання еколого-економічного розвитку: сутність, принципи, завдання. URL: <https://doaj.org/article/08c9b264992f4104ad1d1db879dc050d> (дата звернення: 15.01.2022).
3. Yakymchuk A. Y. Assessment of Energy Potential of Agricultural Plants as a Basis of Bioenergetic Management Development in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management: International research Journal*. Vol. 16. Issue № 2. Sumy: LLC «СРС «Business Perspectives», 2018. P. 331–340. Scopus. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(2\).2018.30](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(2).2018.30) (дата звернення: 12.01.2022).
4. Якимчук А. Ю., Кардаш О. Л., Якимчук О. Ф. Оцінювання стану екологічної безпеки України на основі таксономічного аналізу. *Вісник НУВГП. Сер. Економічні науки*. 2020. Вип. 2(90). С. 260–272.
5. Сохнич А. Я., Якимчук А. Ю., Казаченко Л. М. Управління земельними ресурсами: оцінювання кредитоспроможності інноваційних проєктів. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1. С. 128–132.
6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 18.01.2022).
7. Кодекс України про надра: Кодекс № 132/94-ВР від 27 липня 1994 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.01.2022).
8. Кодекс цивільного захисту України: Закон України № 5403-VI від 2 жовтня 2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 19.01.2022).
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 19.01.2022).
11. Місія та стратегія Міністерства екології та природних ресурсів. *Офіційний портал Міністерства екології та природних ресурсів*. 2019. URL: <https://menr.gov.ua/content/misiya-ta-strategiya.html> (дата звернення: 19.01.2022).
12. Регіональна доповідь про стан природного навколишнього середовища Житомирської області. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Reg.report/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20202016.pdf> (дата звернення: 19.01.2022).
13. Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/Struktura%20upravlinnia.htm> (дата звернення: 19.01.2022).